



## Συλλογή της Νομολογίας

Υπόθεση C-561/19

**Consorzio Italian Management  
και  
Catania Multiservizi SpA  
κατά  
Rete Ferroviaria Italiana SpA**

(αίτηση του Consiglio di Stato για την έκδοση προδικαστικής απόφασης)

**Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 6ης Οκτωβρίου 2021**

«Προδικαστική παραπομπή – Άρθρο 267 ΣΛΕΕ – Περιεχόμενο της υποχρέωσης προδικαστικής παραπομπής των εθνικών δικαστηρίων τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας – Εξαιρέσεις από την υποχρέωση αυτή – Κριτήρια – Ερώτημα σχετικό με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης το οποίο εγείρεται από τους διαδίκους της εθνικής δίκης μετά την έκδοση προδικαστικής απόφασης του Δικαστηρίου στο πλαίσιο της δίκης αυτής – Έλλειψη διευκρινίσεων όσον αφορά τους λόγους για τους οποίους είναι αναγκαία η απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα – Εν μέρει απαράδεκτη αίτηση προδικαστικής απόφασης»

1. Προδικαστικά ερωτήματα – Παραπομπή ζητήματος στο Δικαστήριο – Ζητήματα ερμηνείας – Υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής – Περιεχόμενο – Ερώτημα το οποίο εγείρεται μετά την υποβολή μιας πρώτης αιτήσεως προδικαστικής απόφασης στην ίδια υπόθεση – Δεν ασκεί επιρροή – Ύπαρξη λόγων απαραδέκτου που αφορούν ειδικά τη διαδικασία ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου – Απουσία υποχρέωσης προδικαστικής παραπομπής – Προϋποθέσεις – Τήρηση των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας (Άρθρο 267, εδ. 3, ΣΛΕΕ)

(βλ. σκέψεις 32, 33, 50, 51, 58, 59, 61-66, και διατακτ.)

2. Προδικαστικά ερωτήματα – Παραπομπή ζητήματος στο Δικαστήριο – Ζητήματα ερμηνείας – Υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής – Δεν υφίσταται – Προϋποθέσεις – Έλλειψη εύλογης αμφιβολίας – Κριτήρια (Άρθρο 267, εδ. 3, ΣΛΕΕ)

(βλ. σκέψεις 39-42, 44-49)

3. Προδικαστικά ερωτήματα – Παραπομπή ζητήματος στο Δικαστήριο – Ζητήματα ερμηνείας – Υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής – Περιεχόμενο – Ερώτημα το οποίο εγείρεται από έναν εκ των διαδίκων – Δεν ασκεί επιρροή

## Σύνοψη

**Το Δικαστήριο διευκρινίζει τη νομολογία «Cilfit» σχετικά με τις περιπτώσεις στις οποίες τα εθνικά δικαστήρια τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας δεν υπέχουν υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής**

**Εφόσον ένα τέτοιο δικαστήριο κρίνει ότι μπορεί να μην τηρήσει την εν λόγω υποχρέωση, από το σκεπτικό της αποφάσεώς του πρέπει να προκύπτει ότι συντρέχει μία από τις τρεις περιπτώσεις που του επιτρέπουν να πράξει τούτο**

Το 2017 το Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας, Ιταλία), εθνικό δικαστήριο αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό δικαιοδοσίας (στο εξής: αιτούν δικαστήριο), υπέβαλε στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στο πλαίσιο διαφοράς η οποία αφορούσε δημόσια σύμβαση για την παροχή υπηρεσιών καθαρισμού, μεταξύ άλλων, ιταλικών σιδηροδρομικών σταθμών. Το Δικαστήριο εξέδωσε την απόφασή του το 2018<sup>1</sup>. Εν συνεχεία, οι διάδικοι της εν λόγω δίκης ζήτησαν από το αιτούν δικαστήριο να υποβάλει περαιτέρω προδικαστικά ερωτήματα.

Στο πλαίσιο ακριβώς αυτό, το 2019, το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε στο Δικαστήριο νέα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως. Το αιτούν δικαστήριο ζητούσε, μεταξύ άλλων, να διευκρινιστεί αν εθνικό δικαστήριο τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας υποχρεούται να υποβάλει στο Δικαστήριο ζήτημα σχετικό με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης οσάκις το ζήτημα αυτό του υποβάλλεται από διάδικο σε προχωρημένο στάδιο εξέλιξης της διαδικασίας, αφού η υπόθεση έχει τεθεί για πρώτη φορά υπό διάσκεψη ή αφού έχει ήδη υποβληθεί μια πρώτη αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στην υπόθεση αυτή.

### *Εκτίμηση του Δικαστηρίου*

Με την απόφασή του, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου επιβεβαιώνει τα κριτήρια που διατυπώθηκαν με την απόφαση Cilfit<sup>2</sup>, η οποία προβλέπει τρεις περιπτώσεις στις οποίες τα εθνικά δικαστήρια τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας δεν υπέχουν υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής<sup>3</sup>:

- i) το ερώτημα δεν ασκεί επιρροή για την επίλυση της διαφοράς·
- ii) η επίμαχη διάταξη του δικαίου της Ένωσης έχει ήδη ερμηνευθεί από το Δικαστήριο·
- iii) η ορθή ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης είναι τόσο προφανής ώστε να μην αφήνει περιθώριο για καμία εύλογη αμφιβολία.

<sup>1</sup> Απόφαση της 19ης Απριλίου 2018, Consorzio Italian Management και Catania Multiservizi (C-152/17, EU:C:2018:264).

<sup>2</sup> Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1982, Cilfit κ.λπ. (283/81, EU:C:1982:335).

<sup>3</sup> Η υποχρέωση αυτή προβλέπεται στο άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο κρίνει ότι εθνικό δικαστήριο τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας δεν δύναται να απαλλαγεί από την υποχρέωσή του προδικαστικής παραπομπής για τον λόγο και μόνον ότι έχει ήδη υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στο πλαίσιο της ίδιας υποθέσεως.

Όσον αφορά την τρίτη περίπτωση που υπομνήσθηκε ανωτέρω, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η απουσία εύλογης αμφιβολίας πρέπει να εκτιμάται με γνώμονα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του δικαίου της Ένωσης, τις ιδιαίτερες δυσχέρειες που παρουσιάζει η ερμηνεία του και τον κίνδυνο αποκλίσεων της νομολογίας εντός της Ένωσης. Πριν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι δεν υφίσταται εύλογη αμφιβολία ως προς την ορθή ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το εθνικό δικαστήριο τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας πρέπει να έχει σχηματίσει την πεποίθηση ότι εξίσου προφανής θα εμφανιζόταν η λύση αυτή στα λοιπά δικαστήρια τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας των κρατών μελών και στο Δικαστήριο.

Συναφώς, μόνη η δυνατότητα διαφορετικής ερμηνείας διατάξεως του δικαίου της Ένωσης δεν αρκεί για να θεωρηθεί ότι υφίσταται εύλογη αμφιβολία ως προς την ορθή ερμηνεία της διατάξεως αυτής. Εντούτοις, οσάκις δικαστήριο τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας λαμβάνει γνώση της υπάρξεως αποκλίνουσας νομολογίας –στο πλαίσιο των δικαστηρίων ενός κράτους μέλους ή διαφορετικών κρατών μελών– σχετικά με την ερμηνεία διατάξεως του δικαίου της Ένωσης έχουσας εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης, το δικαστήριο αυτό πρέπει να είναι ιδιαιτέρως προσεκτικό κατά την τυχόν εκτίμηση ότι δεν υφίσταται εύλογη αμφιβολία ως προς την ορθή ερμηνεία της εν λόγω διατάξεως.

Τα εθνικά δικαστήρια τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας πρέπει να εκτιμούν με δική τους ευθύνη, κατά τρόπο ανεξάρτητο και με τη δέουσα προσοχή, κατά πόσο συντρέχει μία από τις τρεις περιπτώσεις οι οποίες τους επιτρέπουν να αποφασίσουν να μην υποβάλουν στο Δικαστήριο ορισμένο ζήτημα ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που ανέκυψε ενώπιόν τους. Εφόσον ένα τέτοιο δικαστήριο κρίνει ότι απαλλάσσεται από την υποχρέωση υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο, από το σκεπτικό της αποφάσεώς του πρέπει να προκύπτει ότι συντρέχει μία από τις τρεις αυτές περιπτώσεις.

Εξάλλου, οσάκις το δικαστήριο τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας εκτιμά ότι συντρέχει μία από τις περιπτώσεις αυτές, δεν υποχρεούται να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο, έστω και αν το ζήτημα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης εγείρεται από διάδικο στην ενώπιόν του διαδικασία.

Αντιθέτως, αν το ζήτημα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης δεν εντάσσεται σε καμία από τις περιπτώσεις αυτές, το δικαστήριο τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας οφείλει να παραπέμψει το ζήτημα στο Δικαστήριο. Το γεγονός ότι το εν λόγω δικαστήριο έχει ήδη υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο στο πλαίσιο της ίδιας ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου υποθέσεως δεν αναιρεί την υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής, οσάκις μετά την έκδοση της αποφάσεως του Δικαστηρίου εξακολουθεί να υφίσταται ζήτημα ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης, η απάντηση στο οποίο είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς.

Στο εθνικό δικαστήριο και μόνον απόκειται να αποφασίσει σε ποιο στάδιο της διαδικασίας είναι σκόπιμο να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο. Εντούτοις, δικαστήριο τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας δύναται να μην υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο για λόγους απαραδέκτου απτόμενους της διαδικασίας ενώπιον του δικαστηρίου αυτού. Πράγματι, στην περίπτωση που οι λόγοι που προβάλλονται ενώπιον τέτοιου δικαστηρίου πρέπει να κριθούν अपαράδεκτοι, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν μπορεί να θεωρηθεί αναγκαία και

λυσιτελής προκειμένου το δικαστήριο αυτό να μπορέσει να εκδώσει την απόφασή του. Οι εφαρμοστέοι εθνικοί δικονομικοί κανόνες πρέπει, πάντως, να τηρούν τις αρχές της ισοδυναμίας<sup>4</sup> και της αποτελεσματικότητας<sup>5</sup>.

<sup>4</sup> Η αρχή της ισοδυναμίας επιτάσσει όλοι οι εφαρμοστέοι επί ενδίκων βοηθημάτων κανόνες να εφαρμόζονται αδιακρίτως στα ένδικα βοηθήματα τα οποία στηρίζονται σε παραβίαση του δικαίου της Ένωσης και στα παρεμφερή αυτών ένδικα βοηθήματα τα οποία στηρίζονται σε παραβίαση του εσωτερικού δικαίου.

<sup>5</sup> Σύμφωνα με την αρχή της αποτελεσματικότητας, οι εθνικοί δικονομικοί κανόνες δεν πρέπει να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει η έννομη τάξη της Ένωσης.